

**DAVLATNING EKOLOGIK FUNKSIYASINI AMALGA
OSHIRISHDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIKNING ROLI VA
AHAMIYATI**

Aminov Mirobbos Askar o‘g‘li

Toshkent davlat yuridik universiteti doktoranti

e-mail: mrabbosgmail.com

ORCID 0009-0003-4575-5191

ANNOTATSIYA:

Qulay muhitni ta’minlash davlatning birlamchi vazifasi bo‘lishiga qaramay, davlat-xususiy sheriklikni amalga oshirish maqsadlari ekologik sohani qamrab oladi. DXSh maqsadlarini kengroq tushunish, DXSh loyihalarini amalga oshirish atrof-muhitni muhofaza qilish, ekologik xavfsizlikni ta’minlash va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish kabi ijtimoiy-iqtisodiy vazifalarni amalga oshirishga qaratilgan bo‘lishi kerak.

Kalit so‘zlar: O‘zbekiston Respublikasi, "Davlat-xususiy sheriklik", davlat funksiyasi, ekologik funktsiya, qonun.

**РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОГО
ПАРТНЕРСТВА В РЕАЛИЗАЦИИ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ФУНКЦИИ
ГОСУДАРСТВА**

Аминов Мироббос Аскар угли

Докторант Ташкентского государственного юридического университета

e-mail: mrabbosgmail.com

ORCID 0009-0003-4575-5191

АННОТАЦИЯ:

Несмотря на то, что обеспечение благоприятной окружающей среды является первостепенной задачей государства, цели государственно-частного партнерства включают и экологическую сферу. Более широкое понимание целей ГЧП, реализация проектов ГЧП должна быть направлена на реализацию социально-экономических задач, таких как охрана окружающей среды,

экологическая безопасность и рациональное использование природных ресурсов.

Ключевые слова: Республика Узбекистан, «Государственно-частное партнерство», государственная функция, экологическая функция, право.

THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP IN IMPLEMENTING THE ECOLOGICAL FUNCTION OF THE STATE

Aminov Mirobos Askar ugli

Doctoral student of Tashkent State Law University

e-mail: mrabbos@gmail.com

ORCID 0009-0003-4575-5191

ABSTRACT:

Despite the fact that providing a favorable environment is the primary task of the state, the goals of public-private partnership include the environmental sphere. A broader understanding of the objectives of PPP, the implementation of PPP projects should be aimed at the implementation of socio-economic tasks such as environmental protection, ecological safety and rational use of natural resources.

Keywords: Republic of Uzbekistan, "Public-private partnership", state function, environmental function, law.

KIRISH

Davlatning ekologik funksiyasini amalga oshirish jarayonida tabiatdan foydalanish va uni muhofaza qilish munosabatlaridagi ustun jihatlarni aniqlash ham juda muhim ish hisoblanadi. Iqtisodiy manfaatlarni ko'zlab tabiatga zarar yetkazish yaxshi oqibatlarga olib kelmaydi, yoxud ekologik manfaatlarni ko'zlab iqtisodiy rivojlanishni ta'minlamaslik ham mumkin emas. Bu jarayonda asosiy e'tibor iqtisodiy va ekologik manfaatlarning uzviyligiga qaratilishi kerak.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Ushbu maqolani tayyorlashda ijtimoiy fanlar, xususan, davlat va huquqiy fanlar uchun umumiy bo‘lgan tarixiy, tizimli-tuzilmaviy, matiqiy, induksiya, deduksiya, qiyosiy-huquqiy tahlil, ilmiy manbalarni kompleks tadqiq etish, statistik ma’lumotlarni tahlili, ijtimoiy tarmoq tahlili (SNA-social network analysis) kabi usullardan foydalanilgan.

Xususan, ijtimoiy tarmoq tahlili (SNA-social network analysis) usulida Google Scholar, ScienceDirect, SJIF, inLibrary, ResearchGate, Ziyonet kabi ma’lumotlar bazasidan tadqiqot ishiga taaluqli ilmiy ishlarni olib tadqiqotimizda foydalanilgan.

Bundan tashqari, dialektik usul bilan bir qatorda bilishning metodlari, uslublari va uslublari yuridik fan tomonidan tasdiqlangan: umumiy ilmiy (tizimli, tarixiy, tarkibiy-funksional, tahlil, sintez, umumlashtirish, mavhumlashtirish, taqqoslash, o‘xshashlik, modellashtirish va boshqalar) va ilmiy (rasmiy huquqiy, qiyosiy qiyosiy, statistik, konkretlashtirish, talqin qilish va boshqalar) usullaridan ham foydalanildi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Huquqshunos olim M. Najimov davlatning ekologik funksiyasiga quyidagicha ta’rif bergan: davlatning ekologik funksiyasi deganda, uning jamiyat talab va ehtiyojlarini yanada to‘liqroq ta’minlash va jamiyat a’zolarining yashash, mehnat va dam olish sharoitlarini yaxshilash, atrof tabiiy muhitni muhofaza qilish vazifalarini hal etish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, ularni tiklash va ko‘paytirish borasidagi faoliyati tushuniladi[1].

Ichki tuzilishiga ko‘ra, davlatning ekologik funksiyasi o‘zaro bog‘liq uch yo‘nalishda amalga oshiriladi: a) atrof tabiiy muhit ob’ektlarini saqlash; b) tabiiy resurslardan oqilona foydalanish; v) tabiiy resurslarni tiklash. Konstitutsiyaning tabiatni muhofaza qilishga doir norma va talablaridan kelib chiqib, davlatning uch shakldagi ekologik faoliyati mavjudligi haqida xulosa chiqarish mumkin: 1) tabiat ob’ektlarini muhofaza qilish (61-m); 2) fuqarolarning qulay tabiiy atrof muhitga ega bo‘lish huquqini ta’minlash (62-m); 3) mulkdan foydalanuvchi barcha sub’ektlarning ekologik muhitga ziyon yetkazmasliklari, fuqarolar, yuridik shaxslar va davlatning qonun bilan qo‘riqlanadigan manfaatlari va huquqlarini buzmasliklarini ta’minlash (66-m)[2].

Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, atrof-muhitni muhofaza qilish choralari jamoat manfaatlariga javob berishdan tashqari, xususiy manfaatlarni qondirish vositasi ham bo'lishi mumkin.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 30-oktabrdagi PF-5863-son Farmoni[3] asosan **2030-yilgacha bo'lgan davrda O'zbekiston Respublikasining Atrof muhitni muhofaza qilish KONSEPSIYASI** qabul qilindi. Ushbu me'yoriy-huquqiy hujjatning qabul qilinishi O'zbekiston atrof-muhit qonunchiligini rivojlantirishda muhim qadamdir. Konsepsiya atrof-muhitni muhofaza qilish va ekologik xavfsizlikni ta'minlash sohasidagi davlatning strategik maqsadi, asosiy vazifalari va ularni amalga oshirish mexanizmlarini belgilaydi. Iqtisodiy tartibga solish va atrof-muhitni muhofaza qilishning bozor vositalarini ishlab chiqish muammolarini hal qilishning asosiy mexanizmlaridan biri sifatida asoslar ekologik jihatdan noqulay hududlarni yaxshilash bo'yicha chora-tadbirlarni davlat tomonidan moliyalashtirish bilan davlat-xususiy sheriklikdan keng foydalanishni belgilaydi.

2023-yil 11-sentyabrda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-158-Farmoni bilan “O'zbekiston — 2030” strategiyasi[4] qabul qilindi. Ta'kidlash joizki, “O'zbekiston — 2030” strategiyasida 5 ta yo'nalish bo'yicha 100 ta maqsad nazarda tutilgan. Jumladan, 14 ta hududda ekologik toza hudud rejimini joriy qilish, 14 ta qarovsiz hayvonlarni saqlash faoliyati bilan shug'ullanuvchi pitomniklar yaratish, har yili “Yashil makon” umummilliy dasturi doirasida 200 million tup daraxt ekib borish, 2030-yilga kelib yashillik darajasini 30 foizga yetkazish, 30 million tup ko'chatdan iborat “yashil belbog”lar barpo etish, respublikada o'rmon bilan qoplangan maydonlarni 6,1 million gektarga, Orolbo'yi mintaqasidagi o'rmonzorlarni esa 2,3 million gektarga yetkazish, Orol dengizining qurigan tubida qo'shimcha 800 ming gektar yashil maydonlarni barpo etib, ularning umumiy hajmini 3,5 million gektarga yoki hududning 85 foiziga yetkazish, qattiq maishiy chiqindilarni to'plash va olib chiqish xizmatlari bilan qamrab olish darajasini 100 foizga, chiqindilarni qayta ishlash darajasini 65 foizga oshirish maqsad qilingan.

Ko'rib turganingizdek, qulay muhitni ta'minlash davlatning birlamchi vazifasi bo'lishiga qaramay, davlat-xususiy sheriklikni amalga oshirish maqsadlari ekologik sohani qamrab oladi. DXSh maqsadlarini kengroq tushunish, DXSh loyihalarini amalga oshirish atrof-muhitni muhofaza qilish, ekologik xavfsizlikni ta'minlash va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish kabi ijtimoiy-iqtisodiy vazifalarni amalga oshirishga qaratilgan bo'lishi kerak.

Davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirishning ekologik yo‘nalishlarini uch guruhga bo‘lish mumkin.

1. Atrof muhitni muhofaza qilish va ekologik xavfsizlik sohasidagi loyihalar. Bularga quyidagilar kiradi:

qattiq maishiy chiqindilarni qayta ishlash va utilizatsiya qilish, bunda davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini jalb qilish yo‘li bilan shaharlararo muhandislik infratuzilmasi ob'ektlarini yaratish, shu jumladan uzatish stansiyalarini joylashtirish, ob'ektlarni saralash, ularni qayta ishlash, zararsizlantirish va qattiq maishiy chiqindilarni yo‘q qilish;

sanoat korxonalarining o‘tmishdagi xo‘jalik faoliyati natijasida ifloslangan hududlarni qayta tiklash;

suv havzalarini oqava suvlar bilan ifloslanishining oldini olish (suv ta‘minoti, drenaj va oqava suvlarni tozalash tizimlarini yaxshilash orqali);

shaharlarni rivojlantirishda davlat-xususiy sheriklik loyihalarini amalga oshirish jarayonida ekologik talablarni hisobga olgan holda shaharlarni ko‘kalamzorlashtirish.

2. Tabiiy resurslardan kompleks va oqilona foydalanishga qaratilgan loyihalar: yangi o‘rmon maydonlarini rivojlantirish (o‘rmon xo‘jaligi infratuzilmasini qurish);

texnogen foydali qazilma konlarini muomalaga kiritish.

3. Alohida muhofaza etiladigan tabiiy hududlar va obyektlarni yaratish loyihalari va ularning rejimini saqlab qolish.

Dunyo amaliyotida hozirgi kunda eng keng tarqalgan loyihalar alohida muhofaza etiladigan tabiiy hududlar va shahar bog‘larini yaxshilashga qaratilgan.

Bugungi kunda sanoat markazlarida davlat va xususiy sektor o‘rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish alohida ahamiyat kasb etmoqda. Bu yerda ekologik vaziyat ko‘pincha keskin bo‘lib, tuproq degradatsiyasi, suv havzalarining oqava suvlar bilan ifloslanishi va atmosfera havosining yuqori ifloslanishiga nisbatan barqaror tendensiyalar mavjud. Taqdim etilgan konsepsiyadan kelib chiqqan holda, yirik sanoat korxonalari – atrof-muhitni asosiy ifloslantiruvchilar ijtimoiy ahamiyatga ega investitsiya loyihalarini amalga oshirishda asosiy harakatlantiruvchi kuchga aylanishi mumkin.

Shunday qilib, har bir davlatda atrof-muhitni muhofaza qilish sohasida davlat-xususiy sheriklik loyihalarini amalga oshirishni huquqiy tartibga solish ana shu

xususiyatlarni hisobga olgan holda amalga oshiriladi. Biz quyida xorijiy mamlakatlarda atrof-muhitni muhofaza qilish sohasida davlat-xususiy sheriklik loyihalarini amalga oshirish va ularni huquqiy tartibga solishga oid ayrim misollarni ko‘rib chiqamiz.

Avstriyaning Vaidxofen an der Thaya tumanida oqava suvlarni tozalash va qurish bo‘yicha davlat-xususiy sheriklik loyihasi “Qurish-egalik qilish-davlat hamkoriga o‘tkazish” modelidan foydalangan holda amalga oshirilmoqda[5]. Chunki Avstriyada davlat-xususiy sheriklik munosabatlarini hamda tabiatni muhofaza qilish sohasida ham bunday hamkorlikni tartibga soluvchi maxsus huquqiy normativ-huquqiy hujjat yo‘q.

Boshqa bir manbaada ta’kidlanishicha, Avstrida davlat-xususiy sheriklikka xususiy sherikning oqava suvlarni tozalashda “Qurish-egalik qilish-davlat hamkoriga o‘tkazish” modelini jalb qilishning asosiy sababi byudjetning yetishmasligi va mamlakatdagi past iqtisodiy o‘sish bilan bog‘liq edi[6]. Shu bilan birga, ekologik me‘yorlarni ta‘minlash yangi oqava suvlarni tozalash inshootlarini qurishni talab qildi. Shu munosabat bilan Avstriyada davlat-xususiy sheriklik yuqoridagi modelga muvofiq amalga oshiriladi, bunda xususiy sherik oqava suvlarni tozalash inshootini quradi, undan foydalanadi, foyda oladi va foydalanish muddati tugagach, mulk huquqini davlat hamkoriga beradi.

Avstraliya dengiz suvini tuzsizlantirishda davlat-xususiy sheriklikdan foydalanmoqda. 2009 yildan beri Viktoriya shtatida davlat-xususiy sheriklik asosida loyiha amalga oshirilmoqda. Jamoat hamkori, Viktoriya atrof-muhit va birlamchi sanoat departamenti xususiy hamkor Aqua Sure Pty Ltd bilan 30 yil muddatga qiymati 5.72 milliard AUD (2009-yil narxlarida) shartnoma tuzdi[7]. Xususiy sherik korxonani moliyalashtirish, loyihalash, qurish, infratuzilmani, jumladan, 84 km magistral quvurlarni, barcha tuzilmalarni ekspluatatsiya qilish va ta‘mirlashni ta‘minlaydi. O‘z navbatida, davlat hamkori shtatdagi suv iste‘molchilarini etkazib berish uchun suv sotib oladi[8]. Ushbu loyihaning o‘ziga xos xususiyati shundaki, zavod va unga bog‘liq bo‘lgan barcha infratuzilmaning ishlashi uchun energiya sarfi qayta tiklanadigan energiya manbalari hisobidan ta‘minlanadi[9].

E‘tiborlisi, zavod va unga bog‘liq barcha infratuzilma ob‘ektlari qurilishi 36 oyda yakunlangan bo‘lib, davlat-xususiy sheriklik asosida amalga oshirilayotgan ushbu loyiha dunyodagi eng yirik loyihalardan biri hisoblanadi[10]. Ta‘kidlash joizki, ushbu zavodning qurilishi ulkan ekologik va ijtimoiy ta‘sir ko‘rsatdi. Yetarli

darajada minerallashgan va texnik ehtiyojlar uchun foydalaniladigan yer osti suvlaridan foydalanish zarurati qisman yo‘qoldi. Zavod qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanadi, bu ham ijobiy ekologik ta'sir ko'rsatadi. Ushbu loyihaning amalga oshirilishi 10,5 mingga yaqin kishini ish bilan ta'minlash imkonini berdi va mahalliy iqtisodiyotga katta foyda keltirildi va uning rivojlanishiga turtki bo'ldi[11].

Loyihani huquqiy tartibga solish umumiy qonunga muvofiq amalga oshiriladi, atrof-muhitni muhofaza qilish sohasidagi umumiy talablar esa Avstraliya va Viktoriya qonunchiligiga muvofiq qo'llanilishi kerak. Bundan tashqari, loyihaning o'zida atrof-muhitni muhofaza qilish sohasidagi 200 ga yaqin individual talablar qo'shimcha ravishda taqdim etildi[12]. Shunisi e'tiboga loyiqliki, ayni paytda, Avstraliyada atrof-muhitni muhofaza qilish sohasida davlat-xususiy sheriklikni maxsus huquqiy tartibga solish mavjud emas.

Germaniyada[13], muqobil energiya sohasida davlat-xususiy sheriklikdan keng foydalaniladi. Xayde viloyatida loyiha amalga oshirilmoqda, uning shartlariga ko'ra, davlat organi mahalliy qishloq xo'jaligi ishlab chiqaruvchilariga o'z mahsulotlarini mahalliy do'konlarda sotishda muqobil manbalardan ishlab chiqarilgan elektr energiyasini sotib olish evaziga ma'lum imtiyozlar beradi[14].

O'zaro hamkorlikning ko'rsatilgan modeli, garchi u bunday hamkorlikning klassik modellariga to'g'ri kelmasa ham, chunki xususiy sherik ob'ektni yaratish yoki ishlatishda bevosita ishtirok etmaydi. Bir tomondan, davlat organi muqobil energiya manbalari asosida elektr energiyasi ishlab chiqaradigan ob'ektni yaratadi. Bunday loyiha, albatta, energetika sohasini diversifikatsiya qilishga qaratilgan, lekin ayni paytda atrof-muhitni muhofaza qilishga qaratilgan. Loyihaning daromadli bo'lishi va ushbu sohani rivojlantirishga imkon berishi uchun davlat hamkori mahalliy qishloq xo'jaligi ishlab chiqaruvchilariga ma'lum imtiyozlar berish orqali o'zi uchun sotish bozorini ta'minlaydi.

Italiyada turli sohalarda davlat-xususiy sheriklikdan foydalanish, tadqiqotchilar ta'kidlaganidek, atrof-muhitni ifloslantirish muammolarini hal qilishning samarali vositasiga aylandi. Italiyada har yili 80 million tonnadan ortiq chiqindi hosil bo'ladi, ular ilgari chiqindixonaga tashlangan. Chiqindilarni boshqarish sohasidagi qonun hujjatlariga ularni majburiy qayta ishlash va energiya ishlab chiqarishni nazarda tutuvchi o'zgartishlar kiritilishi bilan bu sohada davlat-xususiy sheriklik mexanizmlaridan faol foydalanila boshlandi[15]. Natijada chiqindilarni qayta

ishlash va undan elektr energiyasi ishlab chiqarish bo'yicha 10 dan ortiq loyihalar amalga oshirildi[16].

Bunday hamkorlik konsessiya shaklida amalga oshiriladi. Italiyada davlat organi barcha loyiha hujjatlari, biznes-rejalar va konsessiya modellarini ishlab chiqadi, shundan so'ng tanlov o'tkaziladi. Bunday hujjatlarni ishlab chiqish xususiy sherik tomonidan amalga oshirilganda boshqa variant ham mumkin. Agar ishlab chiqilgan hujjatlar tasdiqlansa va davlat organi loyihani amalga oshirish maqsadga muvofiqligini tan olsa, tanlov ham o'tkaziladi. Bu yerda “Davlat-xususiy sheriklik to'g'risida”gi qonunda mustahkamlangan xususiy sherik tanlash tartibining O'zbekiston modelining Italiya modeli bilan o'xshashligini sezish qiyin emas.

Atrof-muhitni muhofaza qilishda davlat-xususiy sheriklikdan foydalanish Kanadada keng tarqalgan. Vankuver shahridagi sanoat chiqindilarini utilitatsiya qilish, jumladan, metan va karbonat angidridni utilitatsiya qilish sohasini modernizatsiya qilingani bu boradagi muvaffaqiyatli misol bo'la oladi. Davlat-xususiy sheriklik doirasida xususiy investor organik chiqindilardan olinadigan gazdan foydalanadigan issiqlik elektr stansiyasini moliyalashtirdi, loyihalashtirdi, qurdi va ishga tushirdi. Xususiy sherik elektr energiyasini, shuningdek issiq suvga aylantirilgan issiqlikni yirik issiqxona majmuasi va boshqa iste'molchilarga sotadi. Organik chiqindilardan chiqadigan gazlarni yonish orqali qayta ishlash o'rniga shu tarzda ishlatish atmosferaga karbonat angidrid chiqindilarini kamaytirishga yordam beradi va Kanada yo'llaridan 6000 ta avtomobilni olib tashlashga teng ekologik foyda keltiradi[17]. Oqava suvlarni tozalash sohasidagi loyihalar Kanadada ham keng tarqalgan. Bunday hamkorlikning maqsadlaridan biri chiqindi suvlar tarkibini ifloslantiruvchi moddalar bilan ekologik standartlarga muvofiqlashtirishdir[18].

Xorijiy mamlakatlarda chiqindilarni qayta ishlash, oqava suvlarni tozalash va muqobil energiyani rivojlantirish eng rivojlangan sohalardir.

Ko'pincha bu sohalarning kombinatsiyasi mavjud, masalan, chiqindilarni qayta ishlash va ularni energiya manbalari sifatida ishlatish. Bizning fikrimizcha, ushbu yo'nalishlarning bunday mashhurligini bir necha omillar bilan izohlash mumkin.

Ma'lumki, ularni qayta ishlash uchun ma'lum texnologiyalar yordamida foydali moddalarni chiqindilardan ajratib olish va xo'jalik muomalasiga qayta jalb qilish mumkin. Shunga ko'ra, bunday texnologiyalarni ishlab chiqish davlatlar uchun nihoyatda muhim va xususiy sheriklar uchun foydalidir. Chiqindilarni an'anaviy tarzda qayta ishlash uchun katta yer maydonlarini ajratish zarurligi va shu bilan

mumkin bo‘lgan chiqindilar hajmi cheklanganligi hisobga olinsa, chiqindilarni qayta ishlash sohasida davlat-xususiy sheriklik nihoyatda dolzarbdir. Bundan tashqari, chiqindilar insoniyatning doimiy hamrohi bo‘lib, u har doim turli hajmlarda hosil bo‘ladi, shuning uchun uni qayta ishlash har doim foydali bo‘ladi.

Oqava suvlarni tozalash ham uhimligi bilan ajralib turadi, chunki davlat hamkori suv havzalariga oqiziladigan suvning ekologik me‘yorlar talablariga javob berishini ta‘minlashi kerak. Ma‘lumki, bunday ob‘ektlarning holati bevosita ularga chiqadigan ifloslantiruvchi moddalar miqdoriga bog‘liq. Ko‘pgina mamlakatlarda zarur texnologiyalar mavjud emas va davlat-xususiy sheriklik orqali davlat tashkiloti oqava suvlarni tozalash muammosini hal qilishi mumkin. O‘z navbatida, xususiy sheriklar yangi texnologiyalardan foydalangan holda, o‘zlari qurgan tozalash tizimini ishga tushirish orqali o‘z daromadlarini oshirish imkoniyatiga ega.

Muqobil energiyaga kelsak, uning talabi iqtisodiy va ekologik omillar bilan ham bog‘liqligini ta‘kidlash mumkin. Ko‘pgina mamlakatlarda tabiiy resurslarning kichik miqdori tufayli energetika sohasini diversifikatsiya qilish zarurati mavjud, shuning uchun muqobil energiyani rivojlantirish ular uchun alohida ahamiyatga ega.

Bundan tashqari, davlatning har bir mintaqasi iqtisodiy sabablarga ko‘ra markazlashtirilgan energiya ta‘minoti bilan ta‘minlanishi mumkin emas (masalan, ulanish nuqtasidan sezilarli masofa), shuning uchun bunday hududlarda muqobil energiyani rivojlantirish iqtisodiy jihatdan foydali bo‘lishi mumkin. Atrof-muhitni muhofaza qilish nuqtai nazaridan, an‘anaviy manbalarga qaraganda noan‘anaviy energiya manbalaridan foydalanish afzalroqdir.

Davlatning ekologik funksiyasi va davlat-xususiy sheriklikning huquqiy jihatlari muhim ahamiyatga ega bo‘lib, atrof-muhitni muhofaza qilish hamda uning barqaror rivojlanishini ta‘minlashda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Ularning tavsifini alohida-alohida ko‘rib chiqib quyidagicha xulosaga kelamiz.

Davlatning ekologik funksiyasining huquqiy jihatlari:

- atrof-muhitni muhofaza qilish uchun qonunchilik bazasini yaratadi: tabiiy resurslar, ekotizimlar va biologik xilma-xillikni muhofaza qilish uchun ekologik qonunlar va qoidalarni o‘rnatadi hamda amalga oshiradi. Ushbu qonunlar chiqindilarni boshqarish, havo va suv sifati, yashash muhitini muhofaza qilish va turlarni saqlash kabi faoliyatni tartibga solish va boshqalar;

- atrof-muhitga ta'sirni baholash: davlat-xususiy sheriklik loyihalari atrof-muhitga potensial ta'sir ko'rsatsa, davlat ushbu ta'sirlarni baholash va kamaytirish choralarini taklif qilish choralarini talab qilishi mumkin;

- muhofaza etiladigan tabiiy hududlar va tabiatni muhofaza qilish: davlat milliy bog'lar, qo'riqxonalar va boshqa muhofaza etiladigan ekologik ahamiyatga ega hududlarni loyihalashtiradi va qonuniy himoya qiladi;

- ifloslanishni nazorat qilish va chiqindilarni boshqarish: qonun bilan ifloslanishni nazorat qilish va chiqindilarni boshqarish amaliyoti standartlarini belgilaydi, korxonalar va sanoat korxonalari zimmasiga ularning ekologik zararlarini minimallashtirish uchun qonuniy majburiyatlarni yuklaydi;

- iqlim o'zgarishini yumshatish va moslashish: davlat tomonidan qabul qilingan normative-huquqiy bazalar iqlim o'zgarishi bilan bog'liq muammolarni hal qiladi, jumladan, issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirish maqsadlari, moslashish strategiyalari va xalqaro iqlim kelishuvlarida ishtirok etish shular jumlasiga kiradi;

- atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha xalqaro majburiyatlar: davlat atrof-muhitni muhofaza qilish va barqaror rivojlanish bilan bog'liq xalqaro shartnoma va bitimlarga rioya qiladi, ekologik muammolarni hal qilish bo'yicha global sa'y-harakatlarga hissa qo'shadi;

- qonunlarni buzganlik uchun javobgarlik: davlat atrof-muhitga oid qonunlarni qo'llash va jismoniy shaxslar, korxonalar va tashkilotlar tomonidan rioya etilishini ta'minlash uchun javobgardir. Qonunlarga rioya etilmaganligi uchun jarimalar ekologik huquqbuzarliklarning oldini olish uchun qonunchilik bazasining bir qismidir.

Ekologik loyihalarda davlat-xususiy sheriklikning (DXSh) huquqiy jihatlari:

- davlat-xususiy sheriklik shartnoma shartlari: atrof-muhitni muhofaza qilish loyihalaridagi davlat-xususiy sheriklik ham davlat, ham xususiy sheriklarning rollari, mas'uliyati va majburiyatlarini belgilaydigan batafsil shartnoma kelishuvlarini talab qiladi. Ushbu shartnomalar ekologik samaradorlik standartlari va muvofiqlik talablarini o'z ichiga oladi;

- atrof-muhitni muhofaza qilish choralari: davlat-xususiy sheriklik uchun huquqiy asoslar loyihalarning ekologik standartlarga javob berishini ta'minlash,

salbiy ta'sirlarni minimallashtirish va barqarorlikni rag'batlantirish uchun maxsus ekologik himoya choralarini o'z ichiga olish;

- xatarlarni taqsimlash: davlat-xususiy sheriklik shartnomalari ekologik xavflarni ko'rib chiqadi hamda davlat va xususiy sheriklar o'rtasida xavflarni taqsimlash mexanizmlarini, shu jumladan ekologik majburiyatlar va kutilmagan ekologik muammolar uchun javobgarlikni belgilash;

- atrof-muhitni muhofaza qilish qoidalariga muvofiqligi: davlat-xususiy sheriklik loyihalari mavjud atrof-muhit qonunlari va qoidalariga mos kelishi kerak. Huquqiy baza davlat-xususiy sheriklik loyihalari ekologik talablarga javob berishi yoki undan yuqori bo'lishini ta'minlashi kerak;

- monitoring va hisobot: davlat-xususiy sheriklik loyihasining atrof-muhitni muhofaza qilish maqsadlariga muvofiqligini baholash va ta'minlash uchun ekologik monitoringi va hisobotini o'z ichiga olish;

- jamoatchilik ishtiroki va oshkoralik: qonunchilik bazasi atrof-muhitni muhofaza qilish loyihalari bilan bog'liq davlat-xususiy sheriklik qarorlarini qabul qilish jarayonlarida jamoatchilik ishtirokini talab qilishi va hamkorlikning atrof-muhit bilan bog'liq jihatlarida shaffoflikni ta'minlashi;

- nizolarni hal qilish: davlat-xususiy sheriklik shartnomalarida ekologik masalalar yoki ekologik majburiyatlarga rioya qilmaslik bilan bog'liq nizolarni hal qilish qoidalari bo'lishi shart.

Quyida biz O'zbekistonda davlat-xususiy sheriklik loyihalarining ekologik sohasida amalga oshirilgan juda muvaffaqiyatli loyihalarning bir qator misollari haqida fikr yuritamiz.

Masalan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 10-iyulda 6024-sonli “O'zbekiston Respublikasi suv xo'jaligini rivojlantirishning 2020-2030 yillarga mo'ljallangan konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida”gi Farmoni[19] qabul qilingan. Ushbu farmonda berilgan topshiriqlar ijrosini ta'minlash maqsadida Quyi Zarafshon ITHB huzuridagi Nasos stansiyalari va energetika boshqarmasiga qarashli “Eski Uchqara”, Sirdaryo-So'x ITHB huzuridagi Nasos stansiyalari va energetika boshqarmasiga qarashli “YOZYOVON”, Norin-Qoradaryo irrigatsiya tizimlari havza boshqarmasi nasos stansiyalari va energetika boshqarmasiga qarashli «Istiqlol-1K» va «Istiqlol-2k» nasos stansiyalarini davlat-xususiy sheriklik asosida boshqaruvga berish loyihasi konsepsiyasi tasdiqlandi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 9-oktabrdagi PQ-4486-sonli Qarori[20] da nasos stansiyalari ish rejimini tartibga solishning samarali usulini joriy etish hisobiga suv xo‘jaligi ob‘ektlarida elektr energiyasi iste‘molini kamida 10 foizga tushirish hamda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 10-iyuldagi PF-6024-sonli farmoni bilan tasdiqlangan “O‘zbekiston Respublikasi suv xo‘jaligini rivojlantirishning 2020-2030-yilga mo‘ljallangan konsepsiyasi”ning 5.8 bandiga asosan Qoraqalpog‘iston Respublikasi suv xo‘jaligi vazirligi huzuridagi Qoraqalpog‘iston nasos stansiyalari va energetika boshqarmasiga qarashli “Madaniyat” nasos stansiyasini davlat-hususiy sheriklik asosida ekspluatatsiya qilish loyihasi yuzasidan loyiha konsepsiyasi tasdiqlandi

Namangan shahar oqova suv inshootini davlat-xususiy sheriklik shartlari asosida qurish va ekspluatatsiya qilish rejalashtirilgan. Loyiha Uy-joy kommunal xizmat ko‘rsatish vazirligi, “O‘zsvuta‘minot” aksiyadorlik jamiyati, Moliya vazirligi huzuridagi Davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish agentligi va Osiyo taraqqiyot banki bilan birgalikda amalga oshirilmoqda.

Namangan shahar oqova suv inshootining tizimlari 1960 yilda qurilgan bo‘lib, bugungi kunda ushbu oqova suv tozalash inshootlarining 70 foizi ta‘mirlash-tiklash ishlari olib borilmagani natijasida ishdan chiqib, tozalanmagan oqova suv Sirdaryo daryosiga oqizilmoqda.

Osiyo taraqqiyot bankining yollangan xorijiy ekspertlari tomonidan 2019 yil sentabr oyidan bugungi kunga qadar o‘tkazilgan tadqiqotlari natijasida hozirgi vaqtda mazkur obekt juda og‘ir ahvolda va foydalanishga yaroqsiz ekani, oqova suv ifloslantiruvchi moddalardan deyarli tozalanmayotgani, mavjud tizimni tiklab bo‘lmasligi va uning o‘rniga yangi inshoot qurish talab etilayotgani to‘g‘risidagi xulosasi olingan.

Inshootning asosiy xizmat ko‘rsatish hududi Namangan shahri bo‘lib, aholining atigi 27 foizi oqova suv tarmog‘iga ulangan.

Rejalashtirilgan loyiha amalga oshirilishi natijasida:

– “Namangan suv ta‘minoti” MChJ tomonidan Namangan shahar va unga tutash 5 tuman aholisi oqova suv xizmatlari bilan to‘liq qamrab olinadi hamda aholining qamrov darajasi 10 foizdan 70 foizga yetkaziladi;

– oqova suv tarmoqlaridan foydalanish samaradorligi oshiriladi va aholiga ko‘rsatiladigan xizmatlar sifati yaxshilanadi;

– Sirdaryo daryosiga oqizilayotgan ifloslantirilgan suvlar miqdorini sezilarli darajada kamaytirish orqali atrof-muhitni tozalash sifatini oshirish, ekologik vaziyatni barqarorlashtirish, aholi sog‘lig‘ini yaxshilash, qishloq xo‘jaligi uchun qayta foydalanishga yaroqli oqova suv chiqarishga erishiladi;

– oqova suvlarni tozalash xizmatlari sifati oshiriladi va xizmat ko‘rsatiladigan aholi va sanoat korxonalarini soni ko‘paytiriladi;

– sohaga ilg‘or texnologik innovatsiyalarni qo‘llayotgan xalqaro xususiy kompaniyalarni jalb qilish orqali xizmat samaradorligi va sifati oshiriladi;

– xususiy kompaniyalardan oqova suvlarni tozalash inshootlarining ishlashi bo‘yicha ilg‘or bilim va zamonaviy texnologiyalarni tatbiq etish bo‘yicha o‘quv mashg‘uloti markazi tashkil etiladi;

– "Namangan suv ta‘minoti" MChJ va hududiy suv ta‘minoti mutaxassislari malakasi oshiriladi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 10-iyuldagi PF-6024-sonli farmoni bilan tasdiqlangan “O‘zbekiston Respublikasi suv xo‘jaligini rivojlantirishning 2020-2030-yillarga mo‘ljallangan konsepsiyasi” ning 5.8 bandiga asosan Norin-Qoradaryo irrigatsiya tizimlari xavza boshqarmasi huzuridagi Shahrixonsoy irrigatsiya tizimlari boshqarmasiga qarashli Andijon viloyati Xo‘jaobod tumani Shahrixonsoy hududida “Dam olish maskani va sog‘lomlashtirish kompleksi”ni davlat-xususiy sheriklik asosida qurish loyihasi yuzasidan loyiha konsepsiyasi tasdiqlandi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 10-iyulda 6024-sonli “O‘zbekiston Respublikasi suv xo‘jaligini rivojlantirishning 2020 — 2030 yillarga mo‘ljallangan konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi farmoni qabul qilingan. Ushbu farmonda berilgan topshiriqlar ijrosini ta‘minlash maqsadida Zarafshon ITHB huzuridagi Nasos stansiyalari va energetika boshqarmasiga qarashli “Galaba” nasos stansiyasini davlat-xususiy sheriklik asosida boshqaruvga berish loyihasi konsepsiyasi tasdiqlandi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 2-dekabrda PQ-4543-sonli “Toshkent shahrining issiqlik ta‘minoti tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori[21] qabul qilingan. Ushbu qarorga asosan Toshkent shahri issiqlik ta‘minoti tizimini davlat-xususiy sheriklik shartlari asosida boshqaruvga berish yuzasidan loyiha konsepsiyasi O‘zbekiston Respublikasi

Vazirlar Mahkamasi tomonidan 2020-yil 16-iyundagi 05/1-3999-son bilan loyiha konsepsiyasi tasdiqlandi.

2020-yilning 27-yanvar kuni O‘zbekiston Respublikasi Uy-joy va kommunal xizmat ko‘rsatish vazirligi va Davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish agentligi ko‘magida Xorazm viloyati Yangiariq va Yangibozor tumanlarida DXSh asosida ichimlik suv ta‘minotini rivojlantirish bo‘yicha 2 ta davlat-xususiy sheriklik bitimi imzolandi.

Suv ta‘minoti ob‘ektlaridan foydalanishda DXShni amalga oshirish loyihasi doirasida mahalliy investorlar tomonidan Xorazm viloyatining Yangibozor tumanida 5 mlrd so‘m va Yangiariq tumanida 9 mlrd 430 mln so‘m mablag‘lar jalb qilinadi. Mazkur DXSh loyihasi doirasida mazkur tumanlar hududidagi barcha iste‘molchilar va ichimlik suv tarmoqlari qayta xatlovdan o‘tkaziladi, ichimlik suvi etib bormagan aholi punktlari va xonadonlarni ichimlik suv quvuriga ulash, suv hisoblagichlarni o‘rnatish ishlari olib boriladi. Loyiha doirasida 35 km dan ortiq yangi ichimlik suv quvurlari va kanalizatsiya tarmoqlarini qurish va rekonstruktsiya qilish ishlarining amalga oshirilishi natijasida 7573 ta xonadonda yashovchi 37 868 nafar aholi toza ichimlik suvi bilan ta‘minlanadi. Shu tariqa aholining sifatli ichimlik suvi bilan ta‘minlanganlik darajasi 44% dan 80% ga yetkaziladi.

Loyiha doirasida xususiy sherik hozirgi kunda suv tarqatish inshootlardagi ko‘p energiya sarflovchi va eskirgan barcha uskuna, jihoz, quvurlar va nasos agregatlarini to‘liq almashtiradi. Yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan avariya xolatlarini tezkor va qisqa muddatda to‘liq bartaraf qilish uchun zarur bo‘lgan zamonaviy maxsus texnika, texnik asbob-uskunalar, quvurlar va boshqa anjomlar zahirasini yaratiladi. Umuman olganda xususiy sherik, ya‘ni investor davlat-xususiy sheriklik loyihasi doirasidagi ob‘ektlarni moddiy texnik bazasini rivojlantirish ishlarini o‘z hisobidan amalga oshiradi. Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 30-noyabrdagi “O‘zbekiston Respublikasida ichimlik suvi ta‘minoti va kanalizatsiya tizimlarini rivojlantirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi[22] hamda 2019-yil 29-apreldagi “Respublika iqtisodiyotiga to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilish mexanizmlarini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarorlari[23] ga asosan Osiyo Taraqqiyot Banki tomonidan jalb etilgan xorijiy konsultantlar bilan birgalikda Namangan shahrida suv ta‘minoti hamda kanalizatsiya tizimlarini DXSh shartlari asosida boshqaruvga berish bo‘yicha ishlarni amalga oshirilmoqda. Bundan

tashqari, Osiyo Taraqqiyot Banki maslahatchilari bilan birgalikda Namangan shahar suv ta'minoti va kanalizatsiya tizimlarini har tomonlama o'rganish asosida 2020-yilning uchinchi choragi yakuniga qadar “shahar ichimlik suvi ta'minoti va kanalizatsiya tozalash inshootlarini rekonstruksiya qilish” loyihalarini amalga oshirish uchun tender hujjatlarini tayyorlash bo'yicha kelishuvga erishildi. Shu bilan birga, Toshkent shahar hokimligi va Osiyo taraqqiyot banki o'rtasida Toshkent shahri issiqlik ta'minoti tizimini davlat-xususiy sheriklik shartlari asosida boshqaruvga berish yuzasidan maslahat xizmatlarini ko'rsatish bo'yicha bitim tuzildi. Toshkent shahrining issiqlik ta'minoti sohasida DXSh loyihasini tayyorlash doirasida “Veolia Energy Tashkent” MChJ («Veolia Central & Eastern Europe» Fransiya kompaniyaning 100% egalligida) tomonidan Osiyo taraqqiyot bankining bergan ko'rsatmalarini inobatga olgan holda DXSh loyihani amalga oshirish ishlari boshlandi.

Hozirgi kunda 31 ta yirik va o'rta shaharlar, 156 ta tuman markazlarining kanalizatsiya tizimini qurish hamda modernizatsiya qilish vazifasi turibdi. Kanalizatsiya tizimi Qarshida 45 foiz, Andijonda 37, Nukusda 30, Namanganda 10 foizga ta'minlangan.

Faqat 18 ta yirik va o'rta shahar uchun xalqaro moliya tashkilotlarining 912 million dollari jalb qilingan. Hisob-kitobga ko'ra, barcha kanalizatsiya loyihalari uchun 2 milliard 600 million dollar talab qilinadi. Xususiy sheriklar bilan birgalikdagi shahar kanalizatsiyasi modernizatsiyasi ham byudjetga yengillik bo'ladi, ham xizmat sifati yaxshilanadi[24].

Farg'ona viloyatining Rishton, Bog'dod, Buvayda, Uchk o'prik va Dang'ara tumanlarida, Farg'ona, Quva, O'zbekiston, Beshariq, Toshloq, Furqat, So'h, Qo'shtepa, Oltiariq va Yozyovon tumanlarida, Namangan viloyatining Mingbuloq, Namangan, Namangan shahar va To'raqo'rg'on tumanlarida, Toshkent viloyatining Parkent, Yuqorichirchiq, Toshkent, Angren va Chirchiq shaharlarida, Buxoro viloyatining Kogon, Qoravulbozor va Buxoro tumanlarida, Navoiy viloyatining Navbaxor, Konimex, Nurota va Xatirchi, Uchquduq, Tomdi va Qizil Tepa tumanlarida qattiq maishiy chiqindilarni to'plash, olib chiqish, saralash va qayta ishlash klaster xizmatlarini davlat-xususiy sheriklik asosida boshqarish yuzasidan loyiha konsepsiyasi tasdiqlandi[25].

2022-2026 yillar davomida ekologiya sohasida 8 ta loyiha bo'yicha o'rganish ishlari olib borilmoqda.

Ular orasida eng muhimi loyiha qiymati – 300 mln AQSh dollari boʻlgan Toshkent shahar va Toshkent viloyatida maishiy chiqindilarni toʻplash, olib chiqish, saralash va qayta ishlash klaster xizmatlarini DXSh asosida boshqarish loyihasidir[26].

XULOSA

Tabiiyki, atrof-muhitni muhofaza qilish sohasida davlat-xususiy sheriklik loyihalarini amalga oshirish misollari, ushbu vositadan davlat xarajatlarini optimallashtirishda foydalanish toʻgʻrisida xulosamizni tasdiqlaydi.

Xususiy sub'ektlarni majburiy ekologik toʻlovlar tizimi orqali ham, davlat-xususiy sheriklik mexanizmlari orqali ham atrof-muhitni muhofaza qilish jarayonlariga jalb qilish ob'ektiv zaruriy jarayondir.

Shuningdek, davlatning ekologik sohadagi atrof-muhitni muhofaza qilish uchun qonunchilik bazasini yaratish hamda davlat-xususiy sheriklik loyihalari atrof-muhitga potensial taʼsirini baholash nuqtaʼi nazaridan “Davlat-xususiy sheriklik toʻgʻrisida”gi Qonunning 4-moddasiga quyidagi qoʻshimcha kiritilishni taklif qilamiz:

“4-modda birinch qismi oltinchi xatboshi:

fuqarolarning hayoti va sogʻligiga, atrof tabiiy-muhitga zarar yetkazmaslik;”

Ushbu prinsipdan kelib chiqib, “Davlat-xususiy sheriklik toʻgʻrisida”gi Qonunini 9¹-modda bilan toʻldirishni taklif etamiz.

“9¹-modda. Fuqarolarning hayoti va sogʻligiga, atrof tabiiy-muhitga zarar yetkazmaslik.

Davlat-xususiy sheriklik loyihalarini amalga oshirishda davlat va xususiy sherik fuqarolarning hayoti va sogʻligiga, atrof tabiiy-muhitga zarar yetkazmaslik choralariga qatʼi amal qilishga majburdirlar.”

Xulosa qilib aytadigan boʻlsak, davlatning ekologik funksiyasi bilan bogʻliq huquqiy jihatlarni davlat-xususiy sheriklikka integrasiyalashuvi barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish va atrof-muhitni muhofaza qilish loyihalarida xususiy sektorning ishtirokini ragʻbatlantirish uchun muhim ahamiyatga ega. Atrof-muhit muhofazasi, muvofiqlik va shaffoflikni taʼminlash orqali davlat-xususiy sheriklik yanada samarali va barqaror ekologik natijalarga hissa qoʻshishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Najimov M.K. Davlat funksiyalari. –Toshkent: TDYU, 2018.– B.18.
2. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi, 01.05.2023-y., 03/23/837/0241-son
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 30-oktabrdagi PF-5863-son “2030-yilgacha bo‘lgan davrda O‘zbekiston Respublikasining Atrof muhitni muhofaza qilish Konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi Farmoni. // Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi, 31.10.2019-y., 06/19/5863/3979-son; 13.11.2020-y., 06/20/6110/1512-son; 17.03.2021-y., 06/21/6188/0216-son
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston — 2030” strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-158-Farmoni// Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi, 12.09.2023-y., 06/23/158/0694-son
5. Bastin J. Public-Private Partnerships: A Review of International and Austrian Experience // Public Private Partnership /Studiengesellschaft für Wirtschaft und Recht /Wirtschaftsuniversität Wien. – Vienna, 2003. – 23 p. Сазонов В. Е. Государственно-частное партнерство: гражданско-правовые, административно-правовые и финансово-правовые аспекты. Москва:, 2012 (169-b.).
6. Ronald W. MCQUAID, Walter SCHERRER. Public Private Partnership – A Sustainable Solution for the Information Society? Experiences in the UK, Germany, and Austria. 2006. http://programm.corp.at/cdrom2006/archiv/papers2006/CORP2006_MCQUAID.pdf
7. Official website of State Government of Victoria. <https://www.tenders.vic.gov.au/tenders/contract/view.do?id=9265&returnUrl=%252Fcontract%252Flist.do%253F%2524%257Brequest.queryString%257D>
8. Official website of Department of Treasury and Finance Victoria. <http://www.dtf.vic.gov.au/Infrastructure-Delivery/Public-private-partnerships/Projects/Victorian-Desalination-Plant>
9. Official website of the Public-Private Partnership Legal Resource Center (PPPLRC). <http://ppp.worldbank.org/public-private-partnership/library/desalination-plant-victoria-australia-project-financed-structure>

10. Official website of The Victorian Desalination Project.
<http://www.aquasure.com.au/history>

11. Official website of The Victorian Desalination Project.
<http://www.aquasure.com.au/history>

12. Official website of Department of Environment, Land, Water and Planning of Victoria. IR&EA Report. P. 10. URL:
http://www.depi.vic.gov.au/__data/assets/pdf_file/0010/188983/Final-Quarterly-Report-to-the-Minister-for-Environment-and-Climate-Change-July-September-Q3-2012.PDF

13. Сазонов В. Е. С. 169). Сазонов В. Е. Государственно-частное партнерство: гражданско-правовые, административно-правовые и финансово-правовые аспекты. Москва: Кафедра административного и финансового права Российского университета дружбы народов, 2012.

14. Official website of National Stand Entwicklungs Politik. URL:
http://www.nationalestadtentwicklungspolitik.de/NSP/SharedDocs/Projekte/NSPProjekte/Innovative_Stadt/Region_Heide_Gruene_Energie.html

15. Italian PPP in a glance// Project Finance International/ 16.05.2011. - №217. -P.73-77 (Цитат. по: Сазонов В. Е. С. 265-266).

16. Official website of European Investment Bank. European PPP Report 2009 P. 221-223 URL: <http://www.eib.org/epec/resources/dla-european-ppp-report-2009.pdf>.

17. Сазонов В. Е. Государственно-частное партнерство: гражданско-правовые, административно-правовые и финансово-правовые аспекты. Москва: 2012. (276-277 б.)

18. Official website of The Canadian Council for Public-Private Partnerships. URL:
<http://projects.pppcouncil.ca/ccppp/src/public/search-project>

19. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 11.07.2020-y., 06/20/6024/1063-son; Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 08.07.2022-y., 06/22/167/0619-son

20. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 10.10.2019-y., 07/19/4486/3886-son; 07.04.2021-y., 07/21/5055/0309-son; Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.12.2021-y., 06/21/36/1175-son; 08.07.2022-y., 06/22/167/0619-son; 21.06.2023-y., 06/23/101/0412-son

21. Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 22.09.2021-y., 09/21/594/0897-son, 07.05.2022-y., 09/22/241/0400-son

22. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 30.11.2018-y., 07/18/4040/2252-son; 26.09.2020-y., 06/20/6074/1322-son; 31.10.2023-y., 07/23/343/0812-son

23. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 29.04.2019-y., 07/19/4300/3032-son, 23.11.2019-y., 06/19/5881/4045-son; 13.05.2020-y., 06/20/5992/0581-son; Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 17.07.2021-y., 06/21/6263/0685-son; 29.03.2023-y., 06/23/42/0177-son

24. Davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish agentligi portali.
<http://www.pppd.uz>

25. Davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish agentligi portali.
<https://pppd.uz/2338>

26. O`zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi huzuridagi Davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish agentligining hisoboti. // <https://pppda.uz/4385>

Research Science and Innovation House